

СЕКЦИЯ №10

АВТОМОБИЛИ, ДОРОЖНАЯ ТЕХНИКА И СТАНДАРТИЗАЦИЯ

УДК 006 (075)

Г.Т.Найманова¹, З.С.Әшімова¹

¹М. Тынышпаев атындағы Қазақ көлік және коммуникациялар академиясы Алматы қ., Қазақстан

КЕДЕНДІК САРАПТАМА - КЕДЕНДІК КӨЛІКТЕГІ БАҚЫЛАУДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ НЕГІЗГІ ҚҰРАЛЫ

Аңдатпа. Мақалада кедендік сараптама- кедендік бақылаудың ұғымы, объектілері және негізгі құралы ретінде қарастырылған.

Аннотация. В статье таможенная экспертиза рассмотрена как основной объект и инструмент таможенного контроля.

Abstract. The article customs examination is considered as the main object and the tool tamoshnego of control.

Түйінді сөздер: Сараптама, марка, объекті, субъекті, кедендік пломба кедендік бақылау, көлікті зерттеу.

Ключевые слова: Экспертиза, марка, объекты, субъекты, таможенная пломба, таможенный контроль, исследование транспорта.

Key words: Examination, mark, objects, subjects, tamozhny seal, tamagni control study of transport.

Сараптама адам қызметінің әр түрлі салаларында туындайтын проблемалық немесе даулы мәселелер бойынша негізделген шешімді қабылдау үшін қажет, сенімді, сараланған, объективті және тәуелсіз қорытынды алу мақсатымен сарапшылар жүргізетін ғылыми-тәжірибелік зерттеудің ерекше түрі болып табылады.

Әдебиеттерде кедендік сараптамаға бірнеше түсініктемелер бар. Соның ішінде кеңінен пайдаланылатын, осы ұғымның мәнін кеңірек аша алатын пікірлерді келтірейік.

ҚР Кедендік кодексіне сай: «Кедендік сараптама дегеніміз – кедендік зертханалардың (аймақтық кеден органдары кедендік сараптау бөлімдері мен қызметтерінің) ғылым мен техниканың белгілі бір саласынан мағлұматы бар сарапшылары кедендік мақсатта тауарларды зерттеу».[1]

Кедендік сараптаманың маңызы – кедендік транспорттық бақылауды жүзеге асырудың арнаулы құралы. Ол арнаулы білімді талап ететін қандайда бір мәселені зерттейді.

Сараптама – бұл негіздеме болған жағдайда өкілеттігі бар лауазымды тұлғамен тағайындалған және заңға сәйкес ресімделген міндетті сараптама. Сараптамаға бағалау, зерттеу, өлшеу, сынау, салыстыру, тексеру, инспекциялау, сәйкестендіру, сертификаттау және т.б. жатады, ол құжатталған ақпарат – сарапшының қорытындысын берумен аяқталуы тиіс. Ведомстволық сараптамалық зерттеу мекемесін тәуелсіз мекеме деп үстіртін санауға болады, олар атқарушы билік органы болып саналмайды және заңды тұлға ретінде ұйымдасқан, бірақ оларды атқарушы билік органы құрады және қаржыландырады.

Кеден сараптамасы дегеніміз – кедендік ресімдеу өндірісі кезінде немесе кедендік бақылау жүргізу кезінде не кеден органдарының алдын ала шешім қабылдау кезеңінде не өзге де кедендік мақсаттарда туындаған мәселелерді, егер бұл мәселелер арнайы білімдерді талап етсе, қарастырады. Ол негіздеме болған кезде кеден органының немесе биліктің кедендік емес органының осыған өкілеттігі бар лауазымды тұлғасымен тағайындалған және белгілі бір ереже бойынша тағайындалған сарапшы орындайтын

Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасына сәйкес ресімделген .[2]

Кеден зертханасындағы кедендік сараптама – бұл кеден органының лауазымды тұлғасы тапсырған кеден зертханасының іс жүргізу әрекеті.

Кеден сараптамасының ерекшелігі мынада: ол кеден сараптамасы бойынша бұзушылықтар мен қылмыстар туралы істі аяқтауға дейін ішінара, кедендік ресімдеу және кедендік бақылау кезеңінде тағайындалуы мүмкін.

Кедендік сараптаманың мақсаты – Қазақстан Республикасының кеден шекарасы арқылы өткізілетін тауарлардың сапалық құрамын анықтау, олардың сыртқы экономикалық қызметтің тауар номенклатурасына сәйкес дұрыс жіктелуі үшін зерттеу жүргізу. Тауарлар, кедендік және басқа да құжаттардағы тауарлар туралы мәліметтер, сәйкестендірілген белгілер кеден сараптамасының объектілері болып табылады. Сараптама кеден зертханаларында да, зерттеу объектісін кеден зертханаларына жеткізу мүмкін болмаған жағдайда, басқа орындарда да жүргізіледі. Орындалуына үш тәуліктен аспайтын мерзім берілетін күрделі сараптамаларды қоспағанда тауарлардың барлық мақсаттағы сараптамалары бір тәулік ішінде жүргізіледі. Сараптамалық зерттеу технологиясы жалпы түрінде бірін-бірі дәйектілікпен алмастырып отыратын мынадай сатылардан тұрады: даярлық сатысы (сараптамалық қарау, сынамаларды іріктеу); талдау сатысы (сараптама объектілерін нақтылы зерттеу сатысы), синтетикалық саты (салыстырмалы зерттеу сатысы); нәтижелерді бағалау мен қорытындыны тұжырымдау сатысы. Сараптаманың көп сатылы үдерісі біршама операцияларды қамтиды да олардың әрқайсысы сараптаманың дербес түрі болып табылуы мүмкін (мысалы, диагностика, сертификаттау және басқалар) бір немесе бірнеше технологиялық тәсілдердің (мысалы, сынаманы дайындау, тазалау өлшеу және т.б.)[3]

Кеден сараптамасының заты – бұл кеден рәсімдері операцияларын жүзеге асыру кезінде, оның ішінде КЕБ туралы, әкімшілік құқық бұзушылықтар, қылмыстық істер туралы істердің өндірісі және оларды қарастыру кезінде зерттелетін және белгіленетін нақты деректер.

Сараптаманы талап ететін кедендік бақылау фактілері мен рәсімдеудің мән-жайы:

- кедендік бақылау объектілерінің түрлерін, жай-күйін және тағайындауын анықтау;
 - СЭҚ ТН ЕуроАЗЭС сәйкес тауардың жіктелуі;
 - тауардың кедендік құнын анықтау;
 - тауардың сапалық көрсеткіштерін (маркалары, сорттары, материалдардың табиғилығы және т.б.) ескере отырып, тауардың нарықтың құнын бағалау;
 - кеден мөрлерінің, мөртаңбаларының және тауарлар мен құжаттарды кедендік қамтамасыз етудің басқа да белгілерін түпнұсқалық сәйкестендіру;
 - тауардың экологиялық және пайдалану қауіпсіздігін белгілеу;
 - тауарлардың (заттардың) химиялық құрамы мен физикалық құрылымын анықтау;
 - тауарлардың сипатын анықтау (лицензиялық, акцизделінген);
 - есірткі және психотроптық заттарды сәйкестендіру;
 - тауардың шыққан елін анықтау;
 - жылдық өнімнің шығу нормаларын анықтау және оны сәйкестендіру;
 - құндылықтың, антиквариаттың, мұражайлық құндылықтың диагностикасы.
- аша қорытындысын ресімдеумен аяқталады.[4]

Кеден сараптамасының объектілері – олар ақпараттың материалданған көздері: кеден шекарасынан өткізілетін тауарлар мен заттар, сондай-ақ олардың зерттеу үшін алынған сынамалары; контрабанда және кеден ережесін бұзу объектілері (КЕБ); кедендік ресімдеу және бақылау кезінде қолданылатын әр түрлі ілеспе құжаттар (кедендік, нормативтік-құқықтық, қаржылық және т.б.)

Тауарларды сараптамалық бағалау әдістері:

1. Шығынды – сатушының мүддесін бейнелейді.
2. Кірісті – сатып алушының есебін ескереді.

3. Бақылаушы – мемлекеттің мүддесін сәйкеседі

Сараптаманың көлемі мен заты сараптама тағайындау туралы қаулыларда, тапсырмаларда, анықтамаларда лауазымдық тұлғамен анықталатын объектілер мен міндеттер шеңберімен сипатталады. Сарапшы объектілердің сараптамасына жататын көлемді шектеуге құқылы емес, бірақ кеден органдарының лауазымды тұлғасы бірыңғай объектінің саны көп болған жағдайда таңдамалы зерттеудің мақсаттылығы туралы мәселені қарастыруы, яғни, сараптама объектілерінің сынамалары мен үлгілерін іріктеп алуды жүзеге асыруы тиіс, сөйтіп, сараптаманың көлемін шектейді.

Субъектілер – кеден сараптамасына қатысы бар адамдар, олар кеден органдарының сараптама тағайындауға уәкілетті мемлекеттік билік органының, басқа да құқық қорғау және сот органының жеке тұлғалары, заңды тұлғалары немесе лауазымды тұлғалары болуы мүмкін; лауазым бойынша мемлекеттік сарапшылар, сараптамалық коммерциялық кәсіпорын сарапшылары, сараптама жүргізетін жеке сарапшылар; сыртқы экономикалық қызметке қатысушылар; кеден шекарасынан өтетін немесе шекара арқылы тауарларын (көлік құралдарын және басқа да заттарды) өткізетін адамдар, сондай-ақ осындай тауарларға қатысты жауапты адамдар және олардың өкілдері (кеден брокерлері, декларанттар, адвокаттар). [5]

Мына жағдайларда кеден органдары сараптама тағайындауы мүмкін:

- кедендік ресімдеу мен кедендік бақылауды жүзеге асырған;
- алдын ала шешім қабылдаған;
- кеден ісі саласында құқық бұзушылықтар анықталған;
- тауардың сапалық құрамын айқындауы мүмкін болмаған кезде.

Кедендік бақылау ұғымы Кодексте былай мәтінделген “Кедендік бақылау – Қазақстан Республикасының кеден және өзге де заңдарын сақтау бойынша Қазақстан Республикасының кеден органдары жүзеге асыратын, орындалуын бақылау Қазақстан Республикасының кеден органдарына жүктелген шаралардың жиынтығы”

Кедендік бақылау жол өткелінде шекаралық өткелдерде жүзеге асырылады.

Оның мынадай мақсаттары бар:

- көлік құралдарын пайдаланғаны анықтау және бақылау, әсіресе, кедендік бақылау тауарларды жасыру үшін жабдықталған;
- басқа кедендік шекарасы арқылы көлік қозғалысын болдырмау жолаушылар мен жүктерді халықаралық тасымалдау лауазымды қарағанда басқа мақсаты;
- жеткізу үшін техникалық талаптарға сәйкестігін тексеру кедендік бақылаудағы тауарларды.[6]

Кеден трассасы шекаралық өткелдерде (бақылау-өткізу пункттерінен) бойынша орындау және бақылау жүк: көлік төмендегідей жүзеге асырылады

- туралы құжаттардың қызмет түрінде импорт жеткізу тасымалдаушы хабарлама (экспорт) көлік және жүкті кедендік ресми кедендік және шекаралық бақылау саласында енген;
- кеден органдары лауазымды адамдарының инспекциялық құжаттар мен қабылдауды ұсынған жүктің кедендік ресімдеу нысаны мен орналасқан жері туралы шешімдер;
- көлік кедендік бақылау нысаны туралы шешім қабылдау;
- жүргізуші көлігімен тасымалданатын тауарларға және басқа тректер кедендік ресімдеу автокөлік жеке тұлғалар;
- көлік кедендік ресімдеу және кедендік бақылау мен тауарлар тасымалданатын;
- тасымалдаушы көлік және тасымалданатын тауарларға құжаттарды жеткізу;[7]

Соңғы он бес жыл ішінде Қазақстан мемлекеті жаңа экономикалық басқару жүйесін қалыптастырды. Мемлекеттік басқару органдары, соның ішінде кеден сараптама, өте күрделі, әрі қарама-қайшылықты даму жолынан өтіп, әкімшілік биліктің, басқарудың

өзіндік іс тәжірибесін жинақтады. Бұның бәрі Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан - 2030» атты Жолдауында белгіленген стратегиялық мақсаттарының жүзеге аса бастағанын, Қазақстанда құқықтық мемлекет құрудың идеялары мен принциптеріне сәйкес, Қазақстан қоғамы мен мемлекетін құқықтық реттеудің мақсаты жүргізіліп келе жатқанын көрсетеді.

Қазіргі әлемдік мемлекет басқару практикасында кеден ісін жүргізіп отыру, жүзеге асыру тікелей мемлекеттің монополиясына жатады.

Бүгінгі, тақырыбым бойынша бақылау қызметінің механизміндегі бүкіл іс-әрекет ету, әдіс-тәсілдерін, түрлерін анықтау арқылы, оның құзыреттілігін, жауапгершілігін, функциясының шеңберін нақтылау, талдау арқылы тек қана кеден сараптамасы емес мемлекеттік басқару жүйесіндегі өзге де мемлекеттік органдардың негізгі әрекет ету тәсілдерін, жауапкершілік аумағын анықтаудың құқықтық құралдарын жасауға тырыстым.

ӘДЕБИЕТТЕР

[1] "Қазақстан Республикасы Кодексі" мамыр 2003 жылғы Кедендік бақылау НҚА-Алматы Юрист 2002. 1

[2] Мадиярова Д.М., Қалдыбаева А.Е., Текенов Ұ.А., Есімбаева С.О. кеден ісін ұйымдастыру және басқару. /оқу құралы/. Алматы, 2000.

[3] Алибеков С. Т. Қазақстан Таможный құқұқ оқулық пособие. Алматы: Адилет-Пресс, 2003

[4] Кеден зертханаларында кедендік сараптама жүргізудің ережесі, Тауарлардың сапалары мен үлгілерін бекіту туралы Қазақстан Республикасының кедендік бақылау 2003ж 14 мамыр. Деректер базасы

[5] Орысша-қазақша заңдық түсіндірме сөздік-анықтамалық.- Алматы: «Жеті жарғы» баспасы, 2008 жыл. ISBN 9965-11-274-6

[6] Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Кедендік бақылау комитеттің материалдары 2003ж

[7] Нурахметов Б. Казахстан Республикасының кеден ісі: сұрақтар мен жауаптар. Алматы, 2000.